

Vytváření elektronického registru sbírek kulturní opozice¹

Miroslav Michela, Michaela Kůželová, Anna Vrtálková

Creating an Electronic Register of Collections of Cultural Opposition

The call of European Commission of the Horizon 2020 programme, entitled Cultural Opposition in the Former Socialist Countries, was based on the assumption that there are a number of historical sources pointing out the great variability of independent cultural activities and movements opposed to socialist regimes in Europe. The call highlighted that the evidence of civic and political courage played an important role after 1989 and launched a competition to create a general online register of these collections. The text is dedicated to a presentation of the winning consortium called COURAGE (Cultural Opposition – Understanding the CultuRal HeritAGE of Dissent in the Former Socialist Countries). Representatives of the Czech part of the project team make readers familiar with planned activities and, in particular, with the activities related to the creation of an online register which gives closer information on the destiny of various collections, combine the activity of agents and thus provide a unique insight into the history of the Cultural Opposition activities through both the history and the present of selected collections.

Keywords: Cultural Opposition, dissent, exile, H2020, collections, register

Projekt registru sbírek definovaných termínem kulturní opozice vznikl na základě výzvy Evropské komise, která byla publikována v prosinci 2015. Výzva nazvaná *Kulturní opozice v zemích bývalého socialistického bloku* vycházela z premisy, že existuje množství historických pramenů poukazujících na velikou variabilitu nezávislých kulturních aktivit a hnutí vyjadřujících nesouhlas se socialistickými režimy v Evropě. Upozornila, že doklady o občanské a politické odvaze se hrávaly důležitou roli po roce 1989 a komise ocenila i jejich potenciál pro Evropskou unii. Autoři výzvy argumentovali, že tyto historické prameny, fondy, sbírky jsou roztržštěné a často pro širší veřejnost neznámé a nepřístupné, a proto je potřebné zajistit jejich viditelnou prezentaci a zkoumat, jak je s těmito materiály nakládáno i v současnosti. Tuto funkci má plnit nový elektronický registr, na němž se Ústav českých dějin Filozofické fakulty UK podílí

jako partnerská instituce, která má za úkol shromažďovat informace z České republiky.²

V rámci konsorcia COURAGE (oficiální název zní: Cultural Opposition: Understanding the Cultural Heritage of Dissent in the Former Socialist Countries – Kulturní opozice: porozumění kulturnímu dědictví disentu v bývalých socialistických zemích) jsme v roce 2015 začali diskutovat o možných podobách projektového návrhu. Jedním z hlavních témat se stal registr, který byl ve výzvě specifikován tak, že by měl být standardizovanou databází, ve které by se snadno vyhledávalo a kterou by bylo možné doplňovat. Zároveň by k ní měly být vytvořeny náležité pomůcky, které budou sloužit ke zlepšení kvality výzkumu a inovativnímu využití uložených dat i ve vzdělávání a v oblasti prezentace nezávislých a opozičních aktivit jako součástí celoevropského kulturního dědictví.

1 Tento krátký text vznikl v srpnu 2017 v rámci projektu COURAGE – Kulturní opozice – porozumění kulturnímu dědictví disentu v zemích bývalého socialistického bloku, který je financován z Rámcového programu pro výzkum a inovace EU – Horizon 2020, na základě grantové smlouvy č. 692919, jako základní informace o vytváření elektronického registru sbírek kulturní opozice – jednoho z hlavních výstupů projektu.

2 Reflective Societies: Cultural Heritage and European Identities (H2020-REFLECTIVE-SOCIETY-2015; Reflektivní společnosti: kulturní dědictví a evropské identity); Cultural Opposition in the former socialist countries (REFLECTIVE-4-2015), Dostupné z: <https://ec.europa.eu/research/participants/portall/desktop/en/opportunities/h2020/topics/reflective-4-2015.html>.

Mgr. Miroslav Michela, Ph.D.
Filozofická fakulta Univerzity Karlovy – Ústav českých dějin
miroslav.michela@ff.cuni.cz

PhDr. Michaela Kůželová, Ph.D.
Filozofická fakulta Univerzity Karlovy – Ústav českých dějin
michaela.kuzelova@seznam.cz

Mgr. Anna Vrtálková
Filozofická fakulta Univerzity Karlovy – Ústav českých dějin
annavrtalkova@gmail.com

Záběr z bytového divadla: zleva P. Kohout, V. Třešňák, P. Landovský, V. Chramostová, T. Kohoutová.

3 K tomu například: BITRICH, Tomáš, et al. ALAN, Josef (ed.).

Alternativní kultura: Příběh české společnosti 1945–1989.

Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001.

ISBN 80-7106-449-1;

BOLTON, Jonathan. *Světy disentu: Charta 77, Plastic People of the Universe a česká kultura za komunismu.* Praha:

Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2462-6; CHADIMA, Miko-

láš. *Alternativa: svědectví o českém rock'n'rollu*

sedmdesátých let (od rekvalifikační k „nové vlně se starým obsahem“). Brno: Host, 1993.

ISBN 80-85233-11-8; POSPÍŠIL, Filip a

BLAŽEK, Petr. *„Vraťte nám vlasy!“ První máničky, vlasatci a hippies v komunistickém Československu.* Praha:

Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1853-3; MACHOVEC, Mar-

tin, NAVRÁTIL, Pavel a STÁREK, František (ed.). *„Hnědá kniha“ o procesech s českým undergroundem.* Praha: Ústav

pro studium totalitních režimů, 2012. ISBN 978-80-87211-74-8; VANĚK, Miroslav,

et al. *Ostrůvky svobody, kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu.* Praha: Ústav

pro soudobé dějiny AV ČR – Votobia, 2002. ISBN 80-7285-016-4 a 80-7220-124-7.

Na následujících stranách se proto pokusíme nastínit, jak jsme se tohoto úkolu rozhodli zhostit.

Projekt COURAGE

Témata jako disent, politický exil či kulturní opozice jsou významnými součástmi dějin poválečné Evropy a kulturního i historického dědictví České republiky. Naším cílem je napomoci prezentaci sbírek a známých i méně známých institucí pečujících o relevantní materiály k tématu. Společenský význam projektu souvisí i se stále aktuální diskusí o možnostech a formách demokratické participace, kulturní plurality a autonomie, které nás vedou k zásadnímu argumentu, že občanská odvaha může napomoci při vytváření významných kulturních hodnot i v prostředí nedemokratických režimů. Spolu se slovenskými partnery chceme ukázat, jaké alternativní formy a specifické podoby kulturní produkce a kulturní jinakosti v tom nejširším slova smyslu existovaly v období komunistické vlády v Československu. Vedle tradičních témat spojených především s politikou disentu a exilu se soustředujeme zejména na kulturní produkci a praxi, respektive na sbírky nezávislých tvůrčích osobností a skupin, se snahou zachytit, jak se s tímto dědictvím nakládalo a nakládá. Jsme si vědomi komplikovaných vztahů a specifické dynamiky mezi zakázanou a tolerovanou sférou a tím, co se pohybovalo takřkajíc na hraně, nebo pod oficiálním institucionálním zastřešením a v dané situaci poskytovalo možnost více či méně otevřeně před-

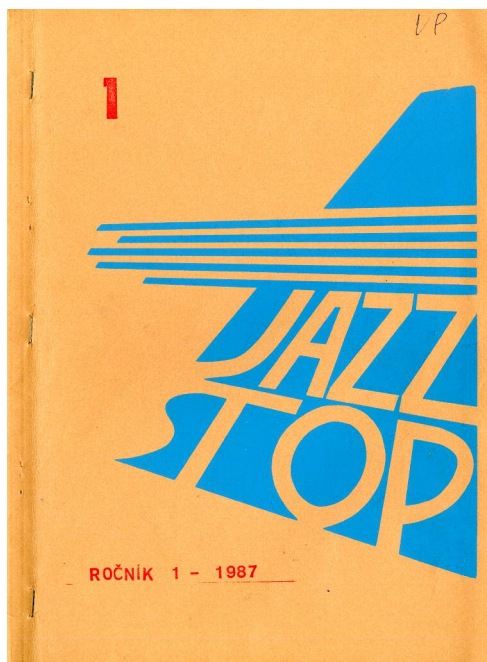
stavovat vlastní tvorbu. Jak ukázalo již několik výzkumů, nebyl to jen otevřený a aktivní antikomunismus, ale i pokusy o vlastní, nezávislou a politicky nevyhraněnou aktivitu, které se staly předmětem kontroly a následné represe ze strany státních orgánů.³

Jedním z nejobsáhlejších a nejdůležitějších témat projektu COURAGE je snaha přiblížit osudy soukromých i veřejných fondů a sbírek kulturní opozice a porozumět jejich společenské funkci. S tím souvisí otázka politické a společenské participace před rokem 1989 a následně i po pádu komunistických režimů. Zajímají nás snahy o uchování a prezentování historických artefaktů vytvářených jednotlivci či skupinami aktérů, státem, respektive různými organizacemi. Nedílnou součástí je pak role exilu v jejich podpoře, uchování a propagaci.⁴ Zajímá nás také, které předměty v rámci existujících fondů a sbírek byly nebo jsou vnímány jako obzvláště cenné, a které mohly být naopak považovány za méně důležité, nebo byly dokonce z nějakých důvodů zničeny. Cílem našeho zkoumání je tedy i materiální kultura obsažená ve sbírkách. Hledáme odpovědi na otázky, jakým způsobem byly jednotlivé fondy a sbírky utvářeny a organizovány a jaké byly osudy lidí spjatých s jejich vznikem. V rámci institucí, které sbírku vlastnily v průběhu času, nás zajímá také personální složení z hlediska věku, dosaženého vzdělání a genderu. Nedílnou součástí je pak také získávání informací o institucích, jež dané historické artefakty spravují a/nebo vlastní. Zajímáme se také o právní rámec, finanční zázemí, formy vlastnictví sbírek a management, sociální a kulturní složení jejich návštěvníků a využívání sbírek v historickém kontextu. A v neposlední řadě se pokoušíme zmapovat kontakty a partnerské sítě spravujících institucí. Zkoumáme, jaké jsou existující a možné platformy a podoby spolupráce a veřejné prezentace sbírek a jakým způsobem je možné posílit spolupráci mezi institucemi. Inovativní aspekt našeho výzkumu a přístupu spočívá ve zkoumání dynamiky vytváření a spravování archivních fondů a sbírek s využitím metahistorické perspektivy, která s nimi

pracuje jako s aktéry v procesu vyprávění o dějinách. Projekt si tedy neklade za cíl jenom vytvoření registru fondů a sbírek týkajících se kulturní opozice, ale také chceme pochopit, jaká je funkce těchto sbírek v postsocialistické společnosti a jakým způsobem prezentují svůj obsah a závěry veřejnosti. Získání takového množství informací je však z časového hlediska poměrně náročné a to se zatím odráží i na menším počtu zpracovaných sbírek.

Projekt COURAGE se zaměřuje na fondy a sbírky, které jsou uloženy ve státních archívech, institucích, muzeích, ale zajímáme se také o soukromé sbírky, které jsou pro širší veřejnost neznámé. Studujeme materiály týkající se tvorby i jiných aktivit umělců, ať už malířů, sochařů, filmařů, fotografů či spisovatelů, kteří byli buď kritičtí vůči režimu, nebo byli perzekvováni a byla jim v určité části jejich života zakazována činnost, či byli sice tolerováni, ale aspoň částečně patřili k výše zmíněným skupinám. Do oblasti našeho zájmu spadají také jiní intelektuálové a aktivisté, kteří se angažovali v neoficiálních kulturních projektech (například vydávání samizdatových publikací a tiskovin, neoficiální studijní skupiny apod.). Dále se věnujeme různým náboženským a nekonformním skupinám a hnutím. Objektem našeho zájmu jsou samozřejmě disidenti, ale i reformní komunisté či hnutí za lidská práva, za práva žen, ekologická hnutí a další. Neopomínáme ani subkultury mládeže, jako byli například hippies nebo punkeři, kteří byli rovněž perzekvováni. Samostatnou část pak tvoří českoslovenští emigranti a jejich činnost.

Naš interdisciplinárně zaměřený projekt není cílený pouze na akademickou obec. Snažíme se naopak o co nejširší propagaci, a to především na internetu, který v současné době představuje zásadní komunikační platformu na národní a mezinárodní úrovni.⁵ Plánujeme oslovit co nejširší vrstvy obyvatelstva a toto směřování se odráží i na plánech popularizace výsledků projektu, prostřednictvím různých prezentací, veřejných diskusí, putovní i online výstavy, filmových promítání a festivalů, didaktických pomůcek, soutěže pro

Obálka časopisu Jazz stop z roku 1987.

začínající badatele a badatelky a jiných aktivit, které máme naplánované v dlouhodobém horizontu.⁶ Na základě zkušeností získaných v rámci COURAGE vytvoříme i sadu doporučení pro zodpovědná místa v České republice a pro Evropskou komisi, která budou představovat jeden z našich oficiálních výstupů. Naše aktivity se snažíme směřovat i k samotným institucím, kterým v roce 2018 nabídneme informace o možnostech získávání finančních zdrojů z Evropské unie. Poskytujeme také konzultace ve věci vhodného uložení soukromých sbírek, tj. snažíme se o jejich umístění v již etablovaných institucích, aby nedošlo k jejich znehodnocení či ztrátě.

Na tomto místě se ale nepustíme do podrobnějšího výčtu plánů do budoucna ani diskusí a představ, které se do této chvíle objevily v rámci činnosti našeho konsorcia. Základní informace jsou dostupné na naší webové stránce, kterou postupně vytváříme v anglické verzi z patnácti jinojazyčných verzí. Soustředíme se na již existující verzi registru, který vzešel z úspěšného návrhu projektu a který jsme po mnohých diskusích začali plnit daty.

4 K tomu kupř. GRUŠA, Jiří a HANÁKOVÁ, Jitka (ed.). *Archiv svobody na zámku Schwarzenbergu: příspěvek k historii československého exilu*. Praha: Československé dokumentační středisko – Národní muzeum, 2011. ISBN 978-80-904228-6-5 a 978-80-7036-302-7.

5 Kupříkladu prostřednictvím facebookových profilů COURAGE. *Courage_cs* [online]. 2017 [cit. 6. 12. 2017]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/couragecs/>; COURAGE. *Courage – Connecting Collections* [online]. 2017 [cit. 6. 12. 2017]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/couragecollections.en/>; a webových stránek COURAGE. *Courage – connecting collections* [online]. 2017 [cit. 6. 12. 2017]. Dostupné z: <http://cultural-opposition.eu/>; COURAGE. *Courage – propojování sbírek* [online]. 2017 [cit. 6. 12. 2017]. Dostupné z: <http://cz.cultural-opposition.eu/>.

6 Více informací naleznete na naší stránce COURAGE. *Courage – connecting collections* [online]. 2017 [cit. 6. 12. 2017]. Dostupné z: <http://cultural-opposition.eu/>.

Ilustrační schéma projektových aktivit na období 2016–2018:

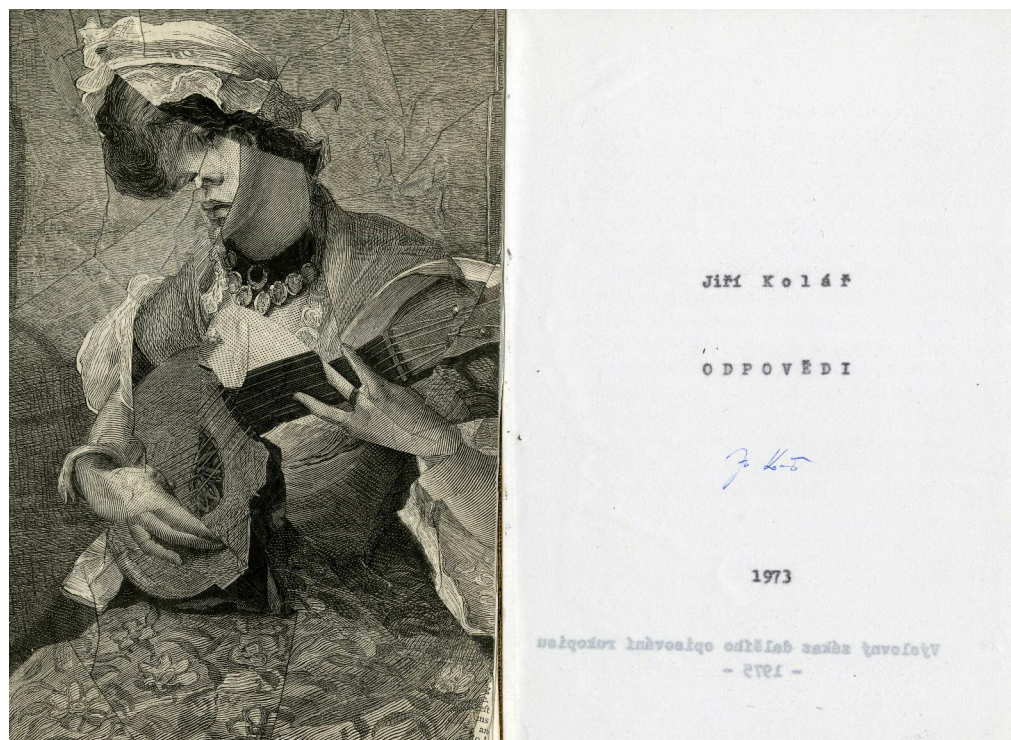
Zadání výzvy	Co vytvoří COURAGE	Výstupy
určete jednotlivé typy sbírek určete typy hnutí	k analýze a pochopení • vznik a vývoj sbírek • sociální role • materiální kultura • organizace • zaměstnanci a správci • kapacita k zapojení do sítí	• registr • zprávy z jednotlivých zemí • příručka
propagace znalostí o kulturní opozici	Podpořit instituce, aby byly aktivními partnery organizací ve: • veřejných aktivitách • vzdělávání	• provedci • filmový festival • výstava • vzdělávací materiály • kursy
návrhy k uchování dědictví	Spolupráce s institucemi, správci, učiteli a akademiky	• doporučení

Před tím je ale nutné ještě upozornit na dva zásadní pojmy, které poměrně často používáme. To, že jejich definování znamená pro členy konsorcia významnou výzvu, se ukázalo už na první schůzi konsorcia. Termín kulturní opozice jsme adaptovali z názvu výzvy Evropské komise. Z hlediska jeho praktického využívání jsme zvolili pracovní definici, která

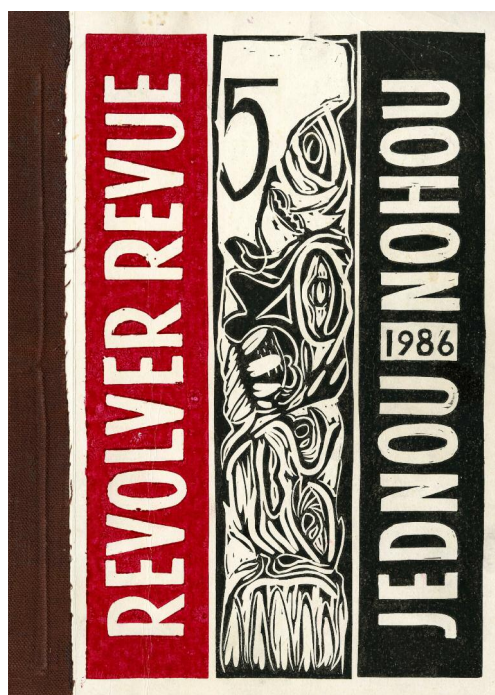
je inspirována diskusemi z oboru kulturní a sociální antropologie. S tím souvisí dynamické, procesuální chápání pojmu kultura jakožto něčeho, co se projevuje prostřednictvím rozličných kulturních praktik. Kulturní opozice se tak projevuje v aktivitách a argumentacích spojených s alternativním životním postojem a stylem jak v rámci anonymních skupin

7 BLAŽEK, Petr. *Happeningem proti totalitě: Společnost za vešlejší současnost v roce 1989. Paměť a dějiny: revue pro studium totalitních režimů*, 2014, roč. 8, č. 3, s. 12–23. ISSN 1802-8241.

8 K tomu podrobněji text autorů Pétera Apora, Sándora Horvátha a Tamáse Scheibnera v tomto časopise.

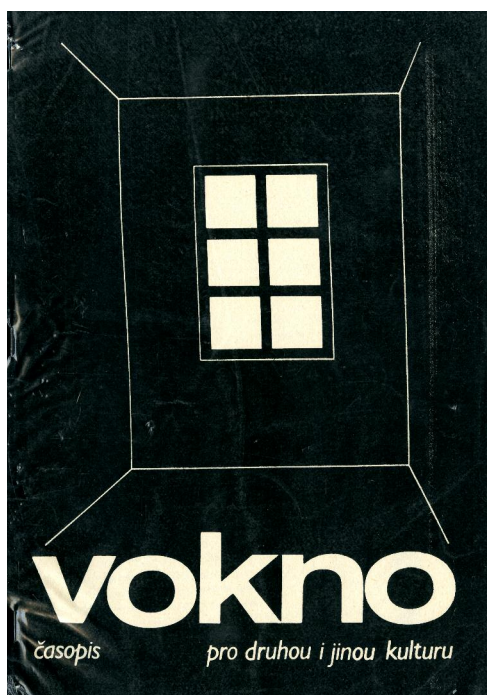
Edice Petlice, Jiří Kolář.

Obálka *Revolver revue*, 1986.

a jednotlivců, tak i v otevřené kritice a rezistenci vůči dominantnímu režimu v prostředí disentu. S pojmem kulturní opozice tedy pracujeme v kontextu zpochybňování dominantního systému významů, přičemž jeho samotné akty mohou být jak diskursivního, tak performativního charakteru. Zajímavým a poměrně známým příkladem kritických kulturních performancí v Československu je spojena s činností Společnosti za veselejší současnost.⁷ Studujeme sbírky pramenů spojené s různými nezávislými a opozičními uskupeními, aktivitami a projevy, stejně jako s kulturní jinakostí jako takovou, a to zejména když tyto byly i státním aparátem vyhodnocovány jako podvrátivé a nebezpečné.⁸ Zároveň, jde o velice pestrou paletu aktivit, které však neplánujeme v registru hierarchizovat. Naopak poskytujeme určitý katalog osudů lidí a historických sbírek reprezentujících jejich činnost, v rámci kterého má každá položka svůj vlastní příběh a specifika a zároveň může být propojena s jinými podobnými sbírkami, doma i v zahraničí.

V rámci našich aktivit používáme i částečné ekvivalenty k pojmu kulturní opo-

Obálka časopis *Vokno*, 1986.

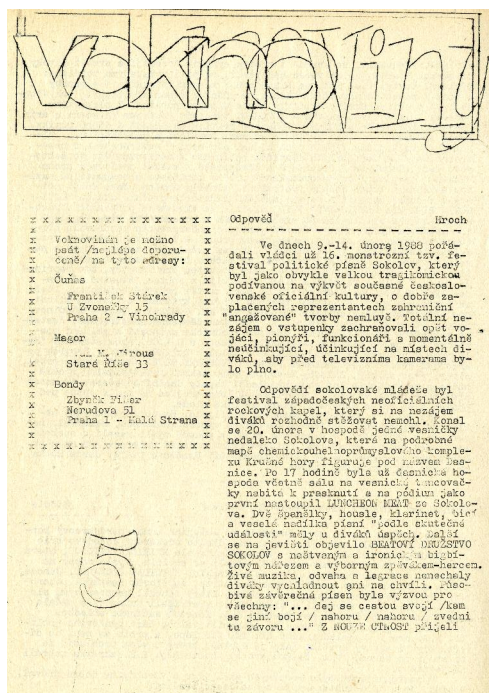
zice, jako kupř. nezávislá či alternativní kultura a samozřejmě i disent. Toto rozhodnutí vyplývá ze zavedené praxe v české historiografii a uplatnili jsme jej také při vyhlášení badatelské soutěže *Nezávislá kultura a život za socialismu v Československu*, stejně jako při filmovém happeningu nazvaném *Kuráž – Alternativní kultura na FF UK*.⁹ Toto rozhodnutí zároveň reflektuje náročnost i aktuální stav terminologických sporů o charakter normalizace a komunistického panství v ČSSR.¹⁰ Během naší práce na projektu si proto kládeme za cíl i testování smysluplnosti pojmu kulturní opozice, přičemž jsme si vědomi i toho, že i samotný výběr sbírek do elektronického registru určitým způsobem tento termín ustanovuje či konstruuje.

Druhým klíčovým pojmem je sbírka (v angličtině collection). Používání tohoto termínu je odvozeno z manuálu Dublin Core Metadata Initiative, který uvádí poměrně širokou definici sbírky jako soubor fyzických či digitálních pramenů shromážděných lidskou činností.¹¹ Tento termín je klíčový z hlediska celého projektu, protože

9 *Moderní dějiny. Soutěž COURAGE – Nezávislá kultura a život za socialismu v Československu* [online]. PANT, z. s., 2016 [cit. 6. 12. 2017]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/soutez-courage-nezavisla-kultura-a-zivot-z-a-socialismu-v-ceskoslovensku>; COURAGE. *Movie Marathon on Underground Cultural Scenes Organized by Czech COURAGE Team in Prague* [online]. 2016 [cit. 6. 12. 2017]. Dostupné z: <http://cultural-opposition.eu/blog/2016/11/23/movie-marathon-on-underground-cultural-scenes-organized-by-czech-courage-team-in-prague/>.

10 K diskusi v českém prostředí viz: BLAŽEK, Petr. *Opozice a odpor: k typologii nesouhlasu s komunistickým režimem v Československu 1968–1989*. In: DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a HEROUTOVÁ, Andrea (ed.). *II. kongres českých politologů: Praha-Suchdol, 5.–6. 9. 2003. Praha: Česká společnost pro politické vědy, 2003, s. 261–270. ISBN 80-902176-3-X.*; KOLÁŘ, Pavel a PULLMANN, Michal. *Co byla normalizace?: studie o pozdním socialismu. Praha: Nakladatelství Lidové noviny – Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-7422-560-4.*

11 „The term ‘collection’ can be applied to any aggregation of physical and/or digital resources. Those resources may be of any type, so examples might include aggregations of natural objects, created objects, ‘born-digital’ items, digital surrogates of physical items, and the catalogues of such collections (as aggregations of metadata records). The criteria for aggregation may vary: e.g. by location, by type or form of the items, by provenance of the items, by source or ownership, and so on. Collections may contain any number of items and may have varying levels of permanence.“ *Víc k této iniciativě: Dublin Core Metadata Initiative. Dublin Core Collection Description Application Profile* [online]. 2017 [cit. 6. 12. 2017]. Dostupné z: <http://www.dublincore.org/groups/collections/collection-application-profile/>.

Obálka *Voknovin*, 1988.

12 Dle zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě, představuje archivní fond soubor archiválií, který vznikl výběrem z dokumentů vytvořených z činnosti původce a archivní sbírka soubor archiválií navzájem propojených jedním nebo několika společnými znaky. Archivní fond představuje organicky vzniklý celek zachovávaný jící původní vztahy mezi archiváliemi a jejich hierarchií a sbírka je souborem pramenů vytvořených sběratelskou činností.

13 Knihovna Václava Havla. Dokumentační centrum [online]. 2017 [cit. 6. 12. 2017]. Dostupné z: <https://archive.vaclav-havel-library.org/?l=cs>.

14 MICSIK, András, FELKER, Tamás a NÁSZ, Balász. Cultural Opposition in former European Socialist Countries: Building the COURAGE Registry. *Ercim News* [online]. October 2017, no. 111. [cit. 6. 12. 2017]. ISSN 0926-4981.

Dostupné z: <https://ercim-news.ercim.eu/en/111/special/cultural-opposition-in-former-european-socialist-countries-building-the-courage-registry>.

nosti členové COURAGE tedy vychází i z místních specifik a možností jednotlivých institucí i členů konsorcia.

Při zpracování materiálů se snažíme v první řadě dodržovat oficiální strukturu studovaných sbírek (ve většině případů fondů), kterou v registru i popíšeme. Veliký oříšek pro nás zároveň představuje zpracování materiálů v Archivu bezpečnostních složek.

Registr

Elektronický registr COURAGE je souborem informací o veřejných i soukromých fondech a sbírkách uložených v digitální i hmotné podobě ve státních i nestátních institucích, stejně jako v soukromých rukách. On-line přístupný registr je mezinárodní databází sbírek popsaných minimálně ve dvou jazycích, v angličtině a v jazyku původu. Hlavní výzkum probíhá v těchto zemích: Albánie, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Černá Hora, Česko, Estonsko, Chorvatsko, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Moldavsko, Makedonie, Německo, Polsko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko, Srbsko, Ukrajina a k tomu je nutné ještě přičíst země, ve kterých existují zásadní exilové fondy a sbírky, např. Velkou Británií, Německo, Spojené státy americké apod.¹⁴

Registr je jedinečným pokusem shromáždit podle tematického klíče na jednom místě informace jak z evropské části bývalého východního bloku, tak i z exilových komunit. Jeho vytvořením chceme zvýšit informovanost o daných materiálech a jejich dostupnost na národní, ale i mezinárodní úrovni. Naším úkolem je na základě stanovených výzkumných otázek fondy a sbírky popsat. S tím souvisí i seznámení se s personálním a finančním rozměrem jejich fungování, ale i hledání možností finanční a jiné podpory.

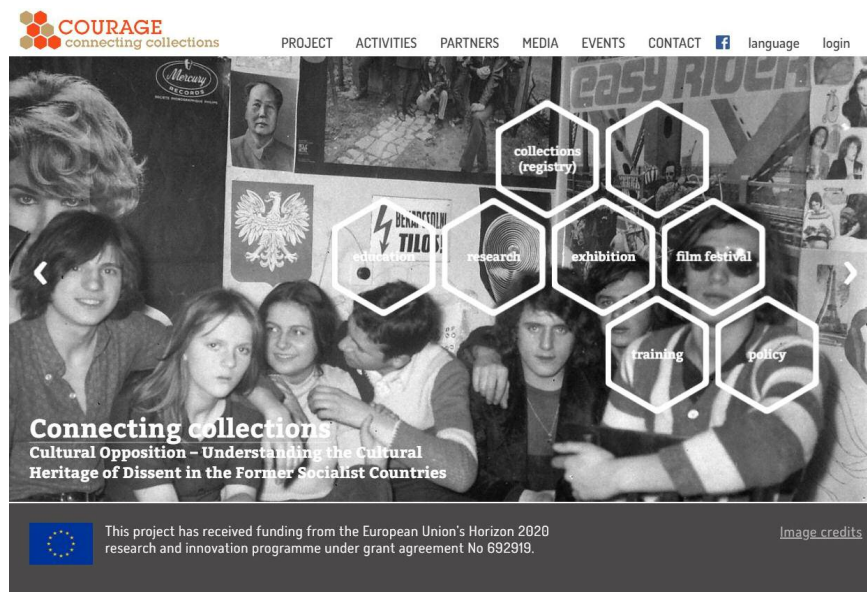
Popis vzniká s cílem zlepšit všeobecný přehled o sbírkách a seznámit s těmito poznatky co největší skupinu zájemců. Proto klademe veliký důraz i na on-line zpřístupněné materiály. V tomto směru jsou velice přínosné kupř. internetové stránky Scriptum.cz nebo pametnaroda.cz. Ve snaze zviditelnit téma kulturní opozice

sbírky stojí ve středu našeho zájmu. Náš pokus o terminologické sjednocení vyplynul jednak z existující praxe v oboru, jednak z velké variability uložení zpracovávaných materiálů, respektive kvůli možnosti vytvářet speciální „ad hoc sbírky“ se zaměřením na kulturní opozici přímo pro potřeby registru. Časté využívání tohoto termínu však nemění nic na reálném uložení daného materiálu na základě platných postupů v jednotlivých zemích.¹² Tento přístup však v praxi znamená, že pod zevšeobecňujícím termínem sbírka se v registru objevuje jak specializovaná muzeální nebo jiná sbírka, kupř. samizdatové literatury, v rámci jedné instituce, tak v některých případech i celá instituce. Příklad tohoto druhého přístupu představuje naše zpracování dokumentačních aktivit Knihovny Václava Havla. Knihovna na svých stránkách zprostředkovává digitalizované prameny různého původu a my jsme ji popsal jako jednu sbírku.¹³ Naopak s první možností se setkáváme zejména v případě materiálů uložených v Knihovně Libri prohibiti, resp. fondů Památníku národního písemnictví nebo Národního archivu. V rámci této čin-

jsme již zahájili několik propagačních kampaní, zejména mezi studenty historie a spřízněných oborů, učiteli dějepisu a samozřejmě také mezi odbornou veřejností. Intenzivnější popularizační kampaň je naplánována především na rok 2018. Zároveň klademe v registru důraz také na procesní stránku vzniku a fungování jednotlivých sbírek, jejich společenskou a kulturní funkci před pádem komunistických režimů, stejně jako na samotné možnosti uchovávání a prezentování těchto významných dokladů občanské odvahy.

Námi vytvořená databáze je kombinací dvou uživatelských přístupů. První – volně přístupný korpus – představuje soupis informací o vybraných fondech a sbírkách. Druhý – korpus vytvořený pro naše výzkumné účely – obsahuje informace o jejich fungování.

V registru je možné nalézt především informace o obsahu, původu a historii daných fondů a sbírek a jejich propojení s kulturní opozicí. Zajímáme se tedy o to, kdy, proč a jak fond nebo sbírka vznikly, jakým způsobem byly uchovávány a institucionalizovány, jakou úlohu sehrály před rokem 1989 i jak jsou využívány v současnosti. Proto jsou součástí registru také informace o lidech nebo institucích spojených s dějinami těchto fondů a sbírek – o jejich zakladatelích, původcích, současných i minulých vlastnících, sběratelích či správčích. K určení společenské úlohy sbírek zjišťujeme například i jejich přístupnost a návštěvnost. Samostatnou kategorií pak v registru tvoří významné události, jako jsou například výstavy. Kromě toho registr zahrnuje také kategorii vybraných předmětů. Tyto artefakty jsou z našeho hlediska důležité jako podklad pro plánované výstavy, didaktické materiály a propagaci tématu. Zároveň právě výběr reprezentativních artefaktů způsobuje našim badatelkám a badatelům, jakož i správčům sbírek těžkou hlavu, protože vybírat jednotliviny z tak zajímavých a specifických korpusů materiálů je často velice komplikované subjektivní rozhodnutí. Každý fond a sbírka obsahuje množství historicky zajímavých a cenných materiálů, z nichž každý je svým způsobem

unikátní a o sbírce vypovídající. Snažíme se proto vybrat artefakty, které jsou buď přístupné on-line, stanou se součástí on-line nebo putovní výstavy, nebo mají zajímavý didaktický potenciál a mohly by být v budoucnosti využity k výuce. Příkladem je vybraný artefakt z Archivu Jana Patočky, který je součástí Centra teoretických studií, společného pracoviště Univerzity Karlovy a Akademie věd České republiky. Po dlouhém přemýšlení jsme zvolili rozhlasový záznam z tiskové konference Jana Patočky a nizozemského velvyslance Maxe van der Stoela z roku 1977, který Archiv Jana Patočky sdílel na YouTube, a je tedy přístupný i široké veřejnosti. Ve většině případů se snažíme vybrat takové dílo s pomocí správců či majitelů sbírek, jak tomu bylo například u sbírky webu Scriptum.cz, kdy jsme po domluvě s majitelem stránek zvolili jako artefakt digitalizovanou sbírku exilového periodika Listy. Snažíme se touto formou poukázat na některé materiály a představit je široké veřejnosti.

V počáteční fázi řešení projektu jsme si v rámci českého týmu definovali 167 sbírek, které bychom rádi zpracovali. V průběhu výzkumu jsme však vcelku přirozeně tento seznam rozšířili a rozšiřujeme ho i nadále. V rámci diskusí o podobě registru se však ukázalo, že zpracování všech vytipovaných sbírek spojených s tématem nebude během tříletého období řešení projektu možné. Ať už z důvodu nepřístupnosti, nezpracovanosti vybraných fondů, či z důvodu časové náročnosti sběru potřebných dat. Počítáme však s tím, že registr budeme doplňovat i po skončení projektu, respektive bude

Úvodní strana portálu projektu Courage.

sort by: [A](#) [B](#) [C](#) [D](#) [E](#) [F](#) [G](#) [H](#) [I](#) [J](#) [K](#) [L](#) [M](#) [N](#) [O](#) [P](#) [Q](#) [R](#) [S](#) [T](#) [U](#) [V](#) [W](#) [X](#) [Y](#) [Z](#)
Date of founding: 203 collections found (New collection descriptions are constantly being added)
Name: Items per page: [1](#) [2](#) [3](#) [4](#) [5](#) [6](#) [7](#) [8](#) [9](#) [10](#) ... [40](#) [41](#) [next page »»](#)

search courage:

filter by:
 topic
 content type
 country
 geographic scope
 language
 date of founding
 online available

ACTION OF LIGHT COLLECTION

The collection consists of artefacts about the 'Action of Light', established by Paulis Kļaviņš, which operated in the 1970s and 1980s. It aimed to support religious dissidents and human rights campaigners in Latvia, and to inform the public in the West about the real situation in Soviet Latvia.

Location:
LV-1050 Rīga Raina bulvāris 7, Latvia

Webová stránka projektu Courage.

otevřený pro kontinuální doplňování. Věříme, že tato mezinárodní platforma může být užitečná i pro správce sbírek a institucí, a hledáme cesty, jak v doplňování databáze efektivně pokračovat i po lednu 2019, kdy skončí tříleté období trvání projektu.

Sběr dat

Sbírání a uchovávání materiálů spojených s „kulturní opozicí“ může představovat kromě běžné knihovnické, kurátorské a archivní praxe také jistou formu aktivismu. Představitelé opozice a jejich morální étos sehráli důležitou roli v procesu transformace ze stranické diktatury do prostředí pluralitní demokracie a stali se důležitými symboly odporu. Zároveň se témata kolem opozičních aktivit staly předmětem politických zápasů a potvrzování legitimacy konkrétních skupin. Významné rozdíly ve zpracování tohoto přechodu je možné sledovat například v kontextu diskusí o vyrovnávání se s minulostí či o legislativních normách spojených se zakládáním tzv. institutů paměti národa.¹⁵

15 DINUŠ, Peter. *Vyrovňavanie sa s minulosťou? Bratislava: VEDA, 2010. ISBN 978-80-224-1164-6; MAYER, Françoise.* *Češi a jejich komunismus: paměť a politická identita. Praha: Argo, 2009. ISBN 978-80-257-0151-5; MARK, James.* *The Unfinished Revolution. Making Sense of the Communist Past in Central-Eastern Europe. New Haven – London: Yale University Press, 2010. ISBN 978-0-300-16716-0; KOPEČEK, Michal a WCIŚLIK, Piotr (ed.). Thinking Through Transition: Liberal Democracy, Authoritarian Pasts, and Intellectual History in East Central Europe After 1989. Budapest – New York: Central European University Press, 2015. ISBN 978-963-3860-85-4.*

Po listopadu 1989 získaly dokumenty z prostředí opozice také v našem prostředí nové významy. Tajné a skrývané artefakty se staly předmětem zájmu a obdivu. Odrazilo se to například na extenzivním vydávání titulů psaných původně „do šuplíku“ nebo po vytisknutí rovnou odvezených do stoupy, ale také o rozšíření výzkumu o téma protikomunistického odporu. Míra poznání historie opozičních hnutí byla a je určována zároveň také tím, do jaké míry se materiály jednotlivých aktérů mohly stát předmětem studia a vědecké analýzy. Projekt COURAGE si klade za cíl reflexi společenské pozice těchto sbírek v kontextu postsocialistické transformace. Zajímá nás, jakým způsobem dané instituce přispěly k vytváření povědomí o kulturní opozici, jakým způsobem se jim podařilo přežít a jakým problémům jsou vystaveny dnes.

K naplnění registru máme připravenou rozsáhlou pracovní sadu otázek. Jak už bylo řečeno, ne vše ze zjištěných dat bude zpřístupněno veřejnosti prostřednictvím webu. Část dat slouží přímo k našemu výzkumu, který bude knižně publikován v roce 2018 v anglickojazyčné příručce. Komunikujeme proto přímo se správci či tvůrci sbírek, archiváři i historiky. Jedním z nejdůležitějších metod získávání dat je pro nás především rozhovor. Nejčastěji jde o správce v archivu či instituci, která sbírku uchovává. V případě Libri prohibiti jsme například učinili rozhovor s Jiřím Gruntorádem jakožto znalcem problematiky a jednotlivých sbírek, pamětníkem,

řadit dle: [Vše](#) [A](#) [B](#) [C](#) [D](#) [E](#) [F](#) [G](#) [H](#) [I](#) [J](#) [K](#) [L](#) [M](#) [N](#) [O](#) [P](#) [Q](#) [R](#) [S](#) [T](#) [U](#) [V](#) [W](#) [X](#) [Y](#) [Z](#)
datum založení 27 nalezené sbírky
Jméno Položek na stránku: [1](#) [2](#) [3](#) [4](#) [5](#) [6](#) [další stránka »»](#)

prohledej Courage:

filtruj dle:

téma

typ obsahu

země

geografické zaměření

jazyk

datum založení

dostupné online

ARCHIV JANA PATOČKY

Archiv Jana Patočky (AJP) studuje a vykládá filosofické dědictví českého filozofa a disidenta Jana Patočky (1907–1977). AJP je veden Patočkovými žáky a je jediným ústavem pracujícím s originály Patočkových textů a také s pamětníky jeho přednášek.

Ukázka z české verze registru projektu Courage.

ale i vedoucím celé instituce. Kvůli audiovizuální sbírce vytvořené v Libri prohibiti oslovíme i další odborníky. U webových stránek Cunas.cz jsme mluvili přímo s Františkem Stárkem Čuňasem jako tvůrcem obsahu a vlastníkem stránky. Ne vždy je však rozhovor realizovatelný a využívání této metody je časově a logisticky náročné. I proto jsme velice vděční za všechny konzultace, rady a ochotu zástupců jednotlivých institucí mluvit s našimi výzkumníky a výzkumníci.

Zajímají nás informace o původu sbírky, její osudy od vytvoření až do současnosti a popis obsahu – jaké materiály v ní můžeme najít a v jakém množství. Naši asi nejužívanější formou sběru dat je tzv. table research, protože mnohé základní informace lze zjistit na webových stránkách institucí či ve zpřístupněných archivních pomůckách, pokud existují. Ke sběru informací často využíváme i různé další zdroje, kupř. odborné články a monografie, internetové stránky, paměti, krásnou literaturu,¹⁶ televizní dokumenty,¹⁷ a podobně. Velmi cenné informace lze nalézt zejména v edičních poznámkách výborů děl, ať už se jedná například o filosofická díla Jana Patočky či verše Jana Zahradníčka. Důležitým pramenem pro detailní informace o instituci, která dané materiály uchovává, jsou výroční zprávy. Snažíme se v nich získat informace o počtu zaměstnanců, rozpočtu organizace či o jejím genderovém složení. Ne vždy se tam však tyto informace nacházejí.

Každá osoba, které je přiřazena některá specifická role v našem popisu, má vytvořen svůj samostatný profil, ve kterém se v krátkosti snažíme zachytit její osud, vztah ke sbírce i její úlohu v kontextu kulturního disentu. Osoby je možné vždy přiřadit k dané sbírce, artefaktu či události a tím propojovat například i fondy a sbírky mezi sebou. Totéž platí i pro informace o institucích. Právě těmito propojeními se postupně v registru vytváří síť aktérů a témat, která překračují státní hranice a reprezentují i širší význam těchto aktivit.

Nejobsáhlejší částí registru je text o vzniku a původu fondu či sbírky, který má obvykle přes 2000 znaků a měl by čtenáře se-

známit s jejich historií, významem a hlavními aktéry. Neméně důležitým je pak text o obsahu fondu či sbírky. Tyto popisy vznikají v návaznosti na naše výzkumné otázky. Samozřejmostí je uvedení informace o přístupnosti. Naším cílem je potenciálním zájemcům nabídnout informace o tom, o jaké historické artefakty se jedná, kde jsou k nalezení a v jakém rozsahu jsou přístupné. Nemáme tedy vůbec ambici nahrazovat ani duplikovat archivní pomůcky, které podrobně pojednávají o obsahu daných fondů a sbírek a jsou vytvořeny specialisty. Jde nám především o to, aby byly tyto sbírky a jejich osudy zviditelněny v domácím i mezinárodním měřítku.

Použité zdroje

- BITRICH, Tomáš, et al. ALAN, Josef (ed.). *Alternativní kultura: Příběh české společnosti 1945–1989*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. ISBN 80-7106-449-1.
- BLAŽEK, Petr. Happeningem proti totalitě: Společnost za veselejší současnost v roce 1989. *Paměť a dějiny: revue pro studium totalitních režimů*, 2014, roč. 8, č. 3, s. 12–23. ISSN 1802-8241.
- BLAŽEK, Petr. Opozice a odpor: k typologii nesouhlasu s komunistickým režimem v Československu 1968–1989. In: DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a HE-ROUTOVÁ, Andrea (ed.). *II. kongres českých politologů: Praha-Suchdol*, 5.–6. 9. 2003. Praha: Česká společnost pro politické vědy, 2003, s. 261–270. ISBN 80-902176-3-X.
- BOLTON, Jonathan. *Světy disentu: Charta 77, Plastic People of the Universe a česká kultura za komunismu*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2462-6.
- COURAGE. *Courage – connecting collections* [online]. 2017 [cit. 6. 12. 2017]. Dostupné z: <http://cultural-opposition.eu/>.
- COURAGE. *Courage – Connecting Collections* [online]. 2017 [cit. 6. 12. 2017]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/courage-collections.en>.
- COURAGE. *Courage_cs* [online]. 2017 [cit. 6. 12. 2017]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/couragecs/>.

16 Např. REINER, Martin. *Básník: román o Ivanu Blatném*. Praha: Torst, 2014. ISBN 978-80-7215-472-2.

17 Např. dokument o Ivanu Chvatíkovi: *Hra na schovávanou*. In: *Neznámí hrdinové* [televizní magazín]. Režie Zdeněk Všelicha. ČT, 2009. ČT2 15. 8. 2010. Dostupné z: <http://https://www.ceskatelevize.cz/porady/10204458965-neznami-hrdinove/209452801390013-neznami-hrdinove-pohnute-osudy/>.

- COURAGE. *Courage – propojování sbírek* [online]. 2017 [cit. 6. 12. 2017]. Dostupné z: <http://cz.cultural-opposition.eu/>.
- COURAGE. *Movie Marathon on Underground Cultural Scenes Organized by Czech COURAGE Team in Prague* [online]. 2016 [cit. 6. 12. 2017]. Dostupné z: <http://cultural-opposition.eu/blog/2016/11/23/movie-marathon-on-underground-cultural-scenes-organized-by-czech-courage-team-in-prague/>.
- DINUŠ, Peter. *Vyrovnávanie sa s minulosťou?* Bratislava: VEDA, 2010. ISBN 978-80-224-1164-6.
- DOUBLIN CORE METADATA INITIATIVE. *Dublin Core Collection Description Application Profile* [online]. 2017 [cit. 6. 12. 2017]. Dostupné z: <http://www.dublincore.org/groups/collections/collection-application-profile/>.
- GRUŠA, Jiří, et al. HANÁKOVÁ, Jitka (ed.). *Archív svobody na zámku Schwarzenbergu: příspěvek k historii československého exilu*. Praha: Československé dokumentační středisko – Národní muzeum, 2011. ISBN 978-80-904228-6-5 a 978-80-7036-302-7.
- Hra na schovávanou. In: *Neznámí hrdinové* [televizní magazín]. Režie Zdeněk Všelicha. ČT, 2009. ČT2 15. 8. 2010. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10204458965-neznami-hrdinove/209452801390013-neznami-hrdinove-pohnute-osudy/>.
- CHADIMA, Mikoláš. *Alternativa: svědectví o českém rock'n'rollu sedmdesátých let (od re-kvalifikací k „nové vlně se starým obsahem“)*. Brno: Host, 1993. ISBN 80-85233-11-8.
- KNIHOVNA VÁCLAVA HAVLA. *Dokumentační centrum* [online]. 2017 [cit. 6. 12. 2017]. Dostupné z: <https://archive.vaclavhavel-library.org/?l=cs>.
- KOLÁŘ, Pavel a PULLMANN, Michal. *Co byla normalizace?: studie o pozdním socialismu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny – Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-7422-560-4.
- KOPEČEK, Michal a WCISLIK, Piotr (ed.). *Thinking Through Transition: Liberal Democracy, Authoritarian Pasts, and Intellectual History in East Central Europe After 1989*. Budapest – New York: Central European University Press, 2015. ISBN 978-963-3860-85-4.
- MACHOVEC, Martin, NAVRÁTIL, Pavel a STÁREK, František (ed.). *„Hnědá kniha“ o procesech s českým undergroundem*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2012. ISBN 978-80-87211-74-8.
- MARK, James. *The Unfinished Revolution. Making Sense of the Communist Past in Central-Eastern Europe*. New Haven – London: Yale University Press, 2010. ISBN 978-0-300-16716-0.
- MAYER, Françoise. *Češi a jejich komunismus: paměť a politická identita*. Praha: Argo, 2009. ISBN 978-80-257-0151-5.
- MICSIK, András, FELKER, Tamás a NÁSZ, Balász. *Cultural Opposition in former European Socialist Countries: Building the COURAGE Registry*. *Ecrim News* [online]. October 2017, no. 111. [cit. 6. 12. 2017]. ISSN 0926-4981. Dostupné z: <https://ercim-news.ercim.eu/en111/special/cultural-opposition-in-former-european-socialist-countries-building-the-courage-registry>.
- MODERNÍ DĚJINY. *Soutěž COURAGE – Nezávislá kultura a život za socialismu v Československu*. Moderní dějiny [online]. PANT, 2016 [cit. 6. 12. 2017]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/soutez-courage-nezavisla-kultura-a-zivot-za-socialismu-v-ceskoslovensku/>.
- POSPÍŠIL, Filip a BLAŽEK, Petr. *„Vraťte nám vlasy!“ První máničky, vlasatci a hippies v komunistickém Československu*. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1853-3.
- REINER, Martin. *Básník: román o Ivanu Blatném*. Praha: Torst, 2014. ISBN 978-80-7215-472-2.
- VANĚK, Miroslav, et al. *Ostrůvky svobody, kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR – Voctobia, 2002. ISBN 80-7285-016-4 a 80-7220-124-7.